

**MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI TARIXINI O‘RGANISHDA TARIXIY
TAFAKKUR VA MILLIY O‘ZLIKNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY
ASOSLARI**

Zokirjon Jabborov Abdug‘oppor o‘g‘li,
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti
Tarix mutaxassisligi, 2-bosqich magistranti
jabborovz@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Markaziy Osiyo mintaqasining qadimgi davrlardan to hozirgi kungacha bo‘lgan murakkab va shonli tarixi tizimli ravishda tahlil qilingan. Tadqiqotda antik davr sivilizatsiyalari, O‘rta asrlar uyg‘onish davri, Temuriylar sivilizatsiyasi, Rossiya imperiyasi mustamlakachiligi va Sovet ittifoqi davridagi transformatsiyalar yoritilgan. Shuningdek, maqolada mustaqillik yillarida erishilgan yutuqlar, yangi O‘zbekistonning mintaqaviy hamkorlik borasidagi tashabbuslari va zamonaviy geosiyosiy jarayonlar ilmiy nuqtai nazardan asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Markaziy Osiyo, sivilizatsiya, Buyuk Ipak yo‘li, Renessans, Amir Temur, mustamlakachilik, jadidchilik, sovet tizimi, mustaqillik, integratsiya, geosiyosat, Orol fojiasi.

Аннотация. В данной статье проводится систематический анализ сложной и славной истории Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. В работе освещаются преобразования древних цивилизаций, средневековый Ренессанс, цивилизация Тимуридов, колониальное господство Российской империи и советская эпоха. Кроме того, в статье научно обосновываются достижения периода независимости, инициативы нового Узбекистана в области регионального сотрудничества, а также его позиция в отношении современных геополитических процессов.

Ключевые слова: Центральная Азия, цивилизация, Великий Шёлковый путь, эпоха Возрождения, Амир Тимур, колониализм, джадидизм, советская система, независимость, интеграция, геополитика, трагедия Аральского моря.

Abstract. This article systematically analyzes the complex and glorious history of the Central Asian region from ancient times to the present day. The study sheds light on transformations in the ancient civilizations, the medieval Renaissance, the Timurid civilization, Russian imperial colonization, and the Soviet Union era. Additionally, the article scientifically substantiates the achievements of the years of independence, the new Uzbekistan’s initiatives in regional cooperation, and its position on modern geopolitical processes.

Keywords: Central Asia, civilization, the Great Silk Road, Renaissance, Amir Timur, colonialism, Jadidism, the Soviet system, independence, integration, geopolitics, the Aral Sea tragedy.

Kirish. Markaziy Osiyo beshta davlatni — O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va Turkmanistonni o‘z ichiga olgan, Yevroosiyo materigining markazida joylashgan strategik hududdir. Ushbu mintaqa qadimdan Sharq va G‘arbni bog‘lovchi ko‘prik vazifasini o‘tab kelgan. Markaziy Osiyo – sivilizatsiyalar chorrahasi bo‘lib, u nafaqat boy tarixga, balki bugungi kunda o‘ta muhim geosiyosiy ahamiyatga ega mintaqadir.

Markaziy Osiyo — nafaqat geografik tushuncha, balki ming yillar davomida insoniyat sivilizatsiyasi rivojiga ulkan hissa qo‘shgan intellektual va iqtisodiy markazdir. G‘arbda Kaspiy dengizi, sharqda Xitoy, shimolda Rossiya va janubda

Afg'oniston hamda Eron bilan chegaradosh bo'lgan ushbu mintaqa, Yevroosiyo qit'asining "yuragi" hisoblanadi. Britaniyalik geosiyosatchi Xelford Makkinder nazariyasiga ko'ra, dunyoning markazini nazorat qilgan kuch global ustunlikka ega bo'ladi. Bugungi kunda beshta mustaqil davlat — O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmanistonni birlashtirgan bu hudud o'zining transformatsiya jarayonida yangi bosqichni o'tamoqda. Tarixan Markaziy Osiyo "Buyuk Ipak yo'li"ning markaziy tuguni bo'lib kelgan. Bu yo'l nafaqat mollar almashinuvi, balki g'oyalar, dinlar va texnologiyalar oqimi uchun xizmat qilgan. Mintaqaning ochiqligi qadimgi dunyoda Gretsiya, Hindiston, Xitoy va Eron madaniyatlarining sinteziga sabab bo'lgan. Bu esa o'z navbatida Kushon podsholigi, Xorazmshohlar va Temuriylar kabi qudratli davlatlarning shakllanishiga zamin yaratgan. Bugungi kunda ushbu tarixiy funksiya "Bir makon, bir yo'l" va trans-kaspiy transport koridorlari ko'rinishida qayta tiklanmoqda. Markaziy Osiyoning hozirgi zamon global siyosatidagi o'rni uning boy tabiiy resurslari bilan ham belgilanadi. Mintaqa: Energetika: Turkmaniston va Qozog'istonning ulkan gaz va neft zaxiralari; Mineral boyliklar: O'zbekistonning oltin va uran zaxiralari, Qirg'iziston va Tojikistonning gidroenergetika hamda rangli metallar salohiyati; Demografiya: 75 milliondan ortiq aholi va uning 60% dan ortig'ini tashkil etuvchi mehnatga layoqatli yoshlar qatlami.

Muhokama va natijalar. Markaziy Osiyo hududi insoniyat sivilizatsiyasining eng qadimgi o'choqlaridan biri bo'lib, bu yerda ilk davlat tuzilmalari miloddan avvalgi II-I ming yilliklarda shakllana boshlagan. Mintaqaning o'ziga xos ekotizimi — daryo bo'ylaridagi dehqonchilik vohalari va keng tog'li mintaqalardagi chorvachilik madaniyati o'rtasidagi doimiy aloqa noyob ijtimoiy-siyosiy tizimni vujudga keltirgan. Markaziy Osiyoda ilk shaharsozlik unsurlari Bronza davriga (mil. avv. III-II ming yilliklar) borib taqaladi. Baqtriya-Marg'iyona arxeologik majmuasi: Janubiy O'zbekiston (Sopollitepa, Jarqo'ton) va Turkmaniston hududlarida topilgan bu yodgorliklar qadimgi Misr va Mesopotamiya bilan teng darajadagi yuksak madaniyat mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Bu yerda ilk bor mudofaa devorlari bilan o'ralgan shaharlar, hunarmandchilik ustaxonalari va murakkab diniy ibodatxonalar barpo etilgan. Andronovo madaniyati: Mintaqaning shimoliy va markaziy qismlarida chorvachilik va metallurgiyaning rivojlanishi, otlardan transport sifatida foydalanishning yo'lga qo'yilishi keyinchalik Buyuk dasht ko'chmanchilari imperiyasiga asos bo'ldi. Antik davr davlatchiligi: Xorazm, Baqtriya va Sug'diyona. Miloddan avvalgi VIII-VII asrlarda Markaziy Osiyoda ilk yirik davlat birlashmalari shakllandi. Qadimgi Xorazm: "Ming shahar mamlakati" deb atalgan Xorazm o'zining ulkan sug'orish tarmoqlari va mustahkam qal'alari (Tuproqqal'a, Ko'zaliqir, Jonbosqal'a) bilan mashhur bo'lgan.

Xorazm xalqi o‘z yozuviga va mukammal astronomik bilimlariga ega edi.

Sug‘diyona: Zarafshon va Qashqadaryo vohalarida joylashgan bo‘lib, uning markazi Maroqanda (Samarqand) xalqaro savdoning asosiy bo‘g‘ini bo‘lgan. Sug‘diylar butun Ipak yo‘li bo‘ylab o‘z koloniyalarini tashkil etgan va sug‘diy tili mintaqalararo diplomatik til vazifasini o‘tagan. Makedoniyalik Aleksandr yurishlari va Yunon-Baqtriya madaniyati. Miloddan avvalgi IV asrda Iskandar Maqduniy (Aleksandr) istilolari natijasida Markaziy Osiyoda Ellinizm davri boshlandi. Bu Sharqiy an‘analar va G‘arbiy (grek) san‘atining aralashuviga olib keldi. Ayritom va Termiz: Bu shaharlar yunon teatri, falsafasi va me‘morchiligining Markaziy Osiyodagi markazlariga aylandi. Kushon imperiyasi: Milodiy I-III asrlarda Markaziy Osiyo janubi, Afg‘oniston va Hindistonni birlashtirgan Kushon imperiyasi davrida mintaqa o‘z taraqqiyotining cho‘qqisiga chiqdi. Iqtisodiyot: Oltin tangalar zarb etildi, Buyuk Ipak yo‘li o‘zining "oltin davri"ni yashadi. Mafkura: Buddizm, Zardushtiylik va Moniylik kabi dinlar yonma-yon yashadi. Bu davr – Markaziy Osiyo bag‘rikengligining ilk tarixiy namunasi hisoblanadi. Markaziy Osiyo tarixining eng yorqin sahifalaridan biri bu — “Birinchi Sharq Renessansi”dir. Bu davrda mintaqa nafaqat Islom dunyosining, balki butun bashariyatning ilmiy-madaniy markaziga aylandi. Arab xalifaligi tarkibida bo‘lishiga qaramay, mahalliy xalqlar o‘zining qadimiy bilimlar xazinasini (yunon, hind va mahalliy sug‘diy-xorazmiy an‘analari)ni saqlab qolgan holda yangi cho‘qqilarga ko‘tarildi. “Baytul Hikma” va Markaziy Osiyo allomalari ilmiy faoliyati. Abbosiy xalifalar davrida Bog‘dodda tashkil etilgan "Donishmandlar uyi" (Baytul Hikma)da xizmat qilgan olimlarning aksariyati aynan Markaziy Osiyolik edi. Muhammad al-Xorazmiy: Algoritm va algebra fanlariga asos soldi. Uning $x^2 + px = q$ kabi tenglamalarni yechish usullari bugungi zamonaviy kompyuter texnologiyalarining fundamenti hisoblanadi.

Abu Rayhon Beruniy: O‘zining “Hindiston”, “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” asarlari bilan qiyosiy madaniyatshunoslik va geodeziyaga asos soldi. U Yerning radiusini o‘sha davr uchun hayratlanarli aniqlikda hisoblab chiqqan. Tibbiyot va Falsafa: Ibn Sino merosi. Abu Ali ibn Sinoning “Tib qonunlari” asari Yevropa universitetlarida XVII asrga qadar asosiy darslik bo‘lib keldi. Uning “Kitob ash-Shifo” asari esa o‘sha davrning ensiklopedik bilimlar manbai edi. Markaziy Osiyo tuprog‘ida shakllangan bu ilmiy maktablar mintaqaning intellektual salohiyatini dunyoga tanitdi.

Temuriylar davri: harbiy va madaniy qudrat aralashuvi (XIV-XV asrlar). Sohibqiron Amir Temur tomonidan asos solingan markazlashgan davlat Markaziy Osiyo tarixida yangi sahifa ochdi. Bu davr “Ikkinchi Renessans” deb ham yuritiladi. Davlat boshqaruvi va Temur tuzuklari ahamiyati Amir Temurning “Kuch – adolatdadir” shiori ostidagi boshqaruv tizimi bugungi kundagi huquqiy davlat qurilishi uchun ham andoza bo‘la oladi. “Temur tuzuklari” asarida bayon etilgan vazirlar, amirlar va qo‘shin

boshliqlarining vazifalari, soliq tizimi va ijtimoiy himoya prinsiplari mintaqada barqarorlikni ta'minladi. Samarqand – Yer yuzining sayqali. Temuriylar davrida Samarqand, Buxoro, Hirot va Shahrisabz kabi shaharlar dunyoning eng go'zal me'moriy obidalari bilan bezatildi. Mirzo Ulug'bek tomonidan barpo etilgan rasadxona va unda tuzilgan “Ziji jadidi Ko'ragoniy” jadvali yulduzlar ilmini yangi bosqichga olib chiqdi. Bu davrda nafaqat aniq fanlar, balki tasviriy san'at (Kamoliddin Behzod), adabiyot (Alisher Navoiy) va musiqa san'ati ham o'zining eng yuqori cho'qqisiga yetdi.

XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiya imperiyasining O'rta Osiyo sari yurishi shunchaki hududiy kengayish emas, balki chuqur o'ylangan iqtisodiy va geosiyosiy loyiha edi. Ushbu davrni uchta asosiy yo'nalishda tahlil qilish mumkin: harbiy bosqin, ma'muriy boshqaruv va iqtisodiy qaramlik. Harbiy bosqinning bosqichlari va “Katta o'yin”. Rossiya imperiyasi “Janubiy chegaralar xavfsizligini ta'minlash” va “Britaniya ta'sirini kamaytirish” bahonasi bilan mintaqaga qo'shin kiritdi. Dastlabki yurishlar: 1847-yilda Sirdaryoning quyi oqimida Raim istehkomining qurilishi bilan tizimli bosqin boshlandi. 1853-yilda Oqmachit (hozirgi Qizilo'rda) qal'asining egallanishi imperiyaga mintaqa ichkarisiga yo'l ochdi. Toshkentning egallanishi (1865): General M.Chernyayev boshchiligidagi qo'shinlar Toshkentni qamal qildi. Shaharning boy savdogarlari va mahalliy aholisining qarshiligiga qaramay, texnik ustunlik evaziga shahar taslim etildi. Bu voqea mintaqadagi siyosiy muvozanatni butunlay o'zgartirdi. Xonliklarning bo'ysundirilishi: 1868-yilda Buxoro amirligi, 1873-yilda esa Xiva xonligi mag'lubiyatga uchrab, Rossiya bilan o'ta og'ir “Vassallik shartnomalari”ni imzolashga majbur bo'ldi. 1876-yilda esa Qo'qon xonligi butunlay tugatilib, uning hududi bevosita imperiya tarkibiga kiritildi. “Turkiston general-gubernatorligi”: Mustamlaka boshqaruvi. Bosib olingan hududlarda 1867-yilda Turkiston general-gubernatorligi tashkil etildi. Boshqaruv tizimi “harbiy-xalq boshqaruvi” deb atalgan bo'lsa-da, amalda barcha vakolatlar rus generallari qo'lida edi. Ma'muriy bo'linish: Mintaqa Sirdaryo, Yettisuv, Farg'ona, Samarqand va Kaspiyorti viloyatlariga bo'lindi. Rus ko'chirmachilik siyosati: Imperiyaning markaziy tumanlaridan rus dehqonlarini Turkistonga ko'chirib keltirish va ularga eng unumdor yerlarni ajratib berish boshlandi. Bu esa mahalliy dehqonlarning yerlaridan mahrum bo'lishiga va ijtimoiy ziddiyatlarga olib keldi. Iqtisodiy asorat: Paxta monopoliyasi va sanoat. Rossiya sanoati, ayniqsa to'qimachilik fabrikalari Amerika paxtasiga qaram bo'lib qolgan edi (AQSHdagi fuqarolar urushi tufayli). Turkiston “Rossiya paxta maydoni”ga aylantirildi. Monokultura: Mahalliy g'alla, sholi va poliz ekinlari maydonlari qisqartirilib, o'rniga majburiy ravishda paxta ektirilishi yo'lga qo'yildi. Logistika: 1880–1890-yillarda qurilgan Kaspiyorti va keyinchalik Orenburg–Toshkent temir yo'llari mintaqani imperiya iqtisodiy tizimiga mahkam bog'lab qo'ydi. Bu yo'llar orqali xomashyo arzon

narxda olib ketilar, Rossiyadan esa qimmatroq tayyor mahsulotlar keltirilar edi. Ma'rifatparvarlik va Jadidchilikning uyg'onishi. Mustamlaka zulmi ostida qolgan mahalliy ziyolilar xalqni uyg'otish, zamonaviy fanlarni o'zlashtirish orqali ozodlikka erishish g'oyasini ilgari surdilar. Ismoil Gasprinskiy g'oyalari ta'sirida Turkistonda "Usuli jadid" (yangi usul) maktablari ochila boshladi. Behbudiy, Munavvarqori, Fitrat kabi jadidlar milliy matbuot va teatrga asos soldilar. Ularning asosiy maqsadi – xalqni ma'rifatli qilish va o'zligini anglatish orqali siyosiy mustaqillikka tayyorlash edi.

Sovet hokimiyati davri (1917–1991) Markaziy Osiyo xalqlari uchun eng ziddiyatli va murakkab davr hisoblanadi. Bu davrni ilmiy jihatdan tahlil qilish uchun uni bir necha muhim bosqichlarga: inqilobiy o'zgarishlar, milliy-davlat chegaralanishi, qatag'onlar, iqtisodiy modernizatsiya va turg'unlik davrlariga bo'lish lozim. 1917-yilgi Rossiyadagi Oktabr to'ntarishi Markaziy Osiyo hayotiga tub burilish yasadi. Chor Rossiyasi o'rniga kelgan Bolsheviklar hukumati "millatlarning o'z taqdirini o'zi belgilash huquqi" haqida va'dalar bergan bo'lsa-da, amalda markazlashgan imperiyani saqlab qolishga intildi. 1917-yil 27-noyabrda Qo'qonda e'lon qilingan Turkiston Muxtoriyati mintaqa xalqlarining ilk demokratik davlatchilik tajribasi edi. Biroq, 1918-yil fevralda sho'rolar tomonidan ushbu muxtoriyatning qonga botirilishi milliy ozodlik harakatining (sovet adabiyotida "bosmachilik") boshlanishiga turtki bo'ldi. Bu qurolli kurash 1930-yillarning o'rtalariga qadar davom etdi va mintaqaning katta qismini xarobaga aylantirdi. Bolsheviklarning eng yirik siyosiy harakati – 1924-yilda amalga oshirilgan milliy-hududiy chegaralanish bo'ldi. Turkiston ASSR, Buxoro va Xorazm xalq respublikalari tugatilib, o'rnida O'zbekiston, Turkmaniston, Tojikiston (dastlab muxtoriyat), Qirg'iziston va Qozog'iston ittifoqdosh respublikalari tuzildi. Geosiyosiy natija: Ming yillik tarixga ega bo'lgan "Turkiston" tushunchasi rasmiy muomaladan chiqarildi.

Etnik muammolar: Chegaralar chizishda aholining joylashuvi, tarixiy markazlar (masalan, Samarqand va Buxoroning O'zbekistonda qolishi, lekin tojik tilli aholining ko'pligi) hisobga olinmadi. Bu esa keyinchalik mintaqadagi millatlararo ziddiyatlarning "kechiktirilgan bombasi"ga aylandi. 1930-yillarda Stalin boshchiligidagi totalitar tizim mintaqaning intellektual qatlamini yo'q qilishga kirishdi. Jadidlar qatliomi: Abdulla Qodiriy, Abdulhamid Cho'lpon, Abdurauf Fitrat kabi millat fidoyilari "panturkizm" va "aksilinqilobchi"likda ayblanib, qatl etildi. Alifbo islohoti: 1929-yilda arab alifbosidan lotinga, 1940-yilda esa kirillga o'tilishi xalqni o'zining tarixiy qo'lyozmalari va diniy manbalaridan butunlay uzib qo'ydi. 1941–1945-yillardagi urush Markaziy Osiyoni Rossiyaning "orqa fronti"ga aylantirdi. Rossiya, Ukraina va Belorussiyadan 100 dan ortiq yirik zavodlar (masalan, Toshselmash) O'zbekistonga ko'chirildi. Bu mintaqaning agrar o'lkadan industrial-agrar o'lkaga aylanishiga sabab bo'ldi. Millionlab evakuatsiya

qilingan insonlarga Markaziy Osiyo xalqlari o‘z uylaridan joy berib, yuksak gumanizm namunasini ko‘rsatdi. Urushdan keyingi yillarda Moskva Markaziy Osiyoni, xususan O‘zbekistonni "Ittifoqning paxta bazasi"ga aylantirish siyosatini kuchaytirdi. Ekstensiv rivojlanish: Paxta planini bajarish uchun yangi yerlar (Mirzachol, Qarshi dashti) o‘zlashtirildi. Sirdaryo va Amudaryo suvlari sug‘orishga to‘liq yo‘naltirildi. Ekologik inqiroz: Natijada Orol dengizi quriy boshladi. Tuproqning sho‘rlanishi va kimyoviy o‘g‘itlardan haddan tashqari ko‘p foydalanish aholi salomatligiga jiddiy zarar yetkazdi. “O‘zbek ishi” yoki “Paxta ishi”: 1980-yillarning o‘rtalarida Moskva tomonidan uyushtirilgan qatag‘on kampaniyasi natijasida minglab begunoh insonlar qamaldi, milliy kadrlar tizimi obro‘sizlantirildi.

Sovet mafkurasi ateizmni targ‘ib qilsada, Markaziy Osiyo xalqlari o‘z urf-odatlarini va islomiy qadriyatlarini saqlab qola oldilar. Ramazon, Qurbon hayitlari taqiqlanganiga qaramay, xalq o‘zining milliy marosimlarini uy sharoitida davom ettirdi. Bu esa 1991-yilda mustaqillikka erishilgach, milliy o‘zlikni tezda tiklashga zamin yaratdi.

Mustaqillik davri – Markaziy Osiyo xalqlarining ko‘p asrlik davlatchilik an‘analarini qayta tiklagan va mintaqani jahon siyosiy xaritasining subyektiga aylantirgan eng muhim bosqichdir. 1991-yil avgust va sentabr oylarida Markaziy Osiyo respublikalari tomonidan Davlat mustaqilligining e‘lon qilinishi mintaqada “Yangi davr”ni boshlab berdi. Bu shunchaki siyosiy statusning o‘zgarishi emas, balki totalitar kishanlardan qutulish, milliy o‘zlikni anglash va bozor iqtisodiyoti tamoyillariga o‘tishning murakkab jarayoni edi. Mustaqillikning ilk yillarida har bir davlat o‘zining konstitutsiyaviy asoslarini yaratdi. O‘zbekiston modeli: “Bozor iqtisodiyotiga o‘tishning besh tamoyili” asosida bosqichma-bosqich islohotlar yo‘li tanlandi. Bu kuchli ijtimoiy himoya va ichki barqarorlikni ta‘minladi.

Davlat ramzlari va Milliy valyuta: Milliy bayroq, gerb va madhiyalarning qabul qilinishi, shuningdek, o‘z milliy valyutalarining (so‘m, tenge, somoniy va h.k.) muomalaga kiritilishi iqtisodiy mustaqillikning muhim qadami bo‘ldi.

Xalqaro e‘tirof: BMT va boshqa nufuzli xalqaro tashkilotlarga a‘zo bo‘lish orqali Markaziy Osiyo davlatlari dunyo hamjamiyatining teng huquqli a‘zolariga aylanishdi.

Iqtisodiy transformatsiya va Resurslardan oqilona foydalanish. Sovet davridagi “xomashyo yetkazib beruvchi” maqomidan voz kechilib, tayyor mahsulot ishlab chiqarishga o‘tildi. Energetika mustaqilligi: Turkmaniston va Qozog‘iston o‘zining neft-gaz salohiyatini global bozorga (Xitoy, Yevropa) to‘g‘ridan-to‘g‘ri eksport qilishni boshladi.

Sanoatlashtirish: O‘zbekistonda avtomobilsozlik, neft-kimyoy va to‘qimachilik sanoatining noldan barpo etilishi iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga xizmat qildi.

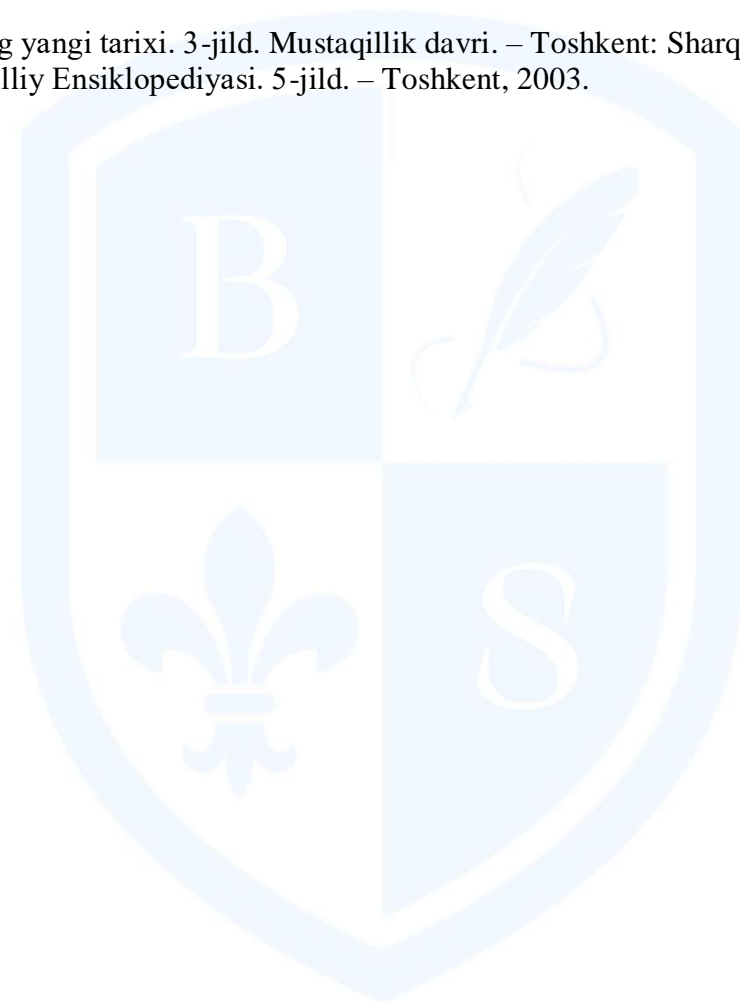
Transport-logistika: dengizga chiqish imkoniyati yo‘q mintaqa bo‘lgan Markaziy Osiyo davlatlari yangi temir yo‘llar va tranzit koridorlari orqali quruqlik orqali bog‘langan markazga aylana boshladi. Yangi Markaziy Osiyo: Mintaqaviy hamkorlikning yangi bosqichi (2016-yildan keyin). So‘nggi yillarda, ayniqsa O‘zbekistonda Prezident Shavkat Mirziyoyev hokimiyatga kelganidan so‘ng, mintaqada “Yangi siyosiy iqlim” shakllandi. Yaxshi qo‘shnichilik: O‘ttiz yillik sovuq munosabatlarga chek qo‘yilib, chegaralar ochildi, savdo-sotiq hajmi keskin oshdi. Maslahat uchrashuvlari: Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining muntazam maslahat uchrashuvlari yo‘lga qo‘yildi. Bu tashqi kuchlar aralashuvisiz mintaqaviy muammolarni (suv, chegara, xavfsizlik) hal qilish imkonini bermoqda. Madaniy-gumanitar aloqalar: "Turkiy davlatlar tashkiloti" va boshqa platformalar doirasida madaniy mushtaraklik qayta tiklanmoqda. Ma'naviy tiklanish va Ta'lim islohotlari. Mustaqillik poydevorida milliy qadriyatlarni tiklash turadi. Tarixiy adolat: Amir Temur, Imom Buxoriy, Mirzo Ulug‘bek kabi allomalarning nomlari va merosi qaytarildi. Uchinchi Renessans poydevori: Bugungi kunda O‘zbekiston va qo‘shni davlatlarda ta’lim tizimini tubdan yangilash, yoshlarni zamonaviy texnologiyalar va tillarga o‘rgatish orqali yangi uyg‘onish davriga zamin yaratilmoqda.

Xulosa. Sovet Ittifoqi parchalanganidan so‘ng, mintaqa davlatlari o‘z suverenitetini mustahkamlash bilan birga, bir qator murakkab muammolarga duch keldi. Bularga diniy ekstremizm xavfi, Afg‘onistondagi beqarorlik, transchegaraviy suv resurslaridan foydalanish va ekologik inqiroz (Orol fojiasi) kiradi. Biroq, 2016-yildan so‘ng mintaqada “yangi siyosiy iqlim” shakllandi. O‘zbekiston tashabbusi bilan boshlangan mintaqaviy yaqinlashuv jarayoni Markaziy Osiyoni tashqi kuchlar o‘rtasidagi raqobat maydonidan, o‘zaro manfaatli hamkorlik makoniga aylantirishga qaratilgan.

Markaziy Osiyo davlatlari o‘zlarining qariyb 35 yillik mustaqillik tariximiz davomida murakkab, ammo sharafli yo‘lni bosib o‘tdilar. Mustaqillik – bu nafaqat erkinlik, balki o‘z taqdirini o‘zi belgilash mas’uliyatidir. Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, mintaqaning kuchi — uning birligida. Bugungi globallashuv va geosiyosiy qarama-qarshiliklar davrida Markaziy Osiyo beshligining yagona pozitsiyadan turib harakat qilishi, mintaqani tinchlik va taraqqiyot markaziga aylantirishning kafolatidir. Buyuk Ipak yo‘li davridagi kabi, mintaqa yana bir bor jahonning intellektual va iqtisodiy chorrahasiga aylanib bormoqda. Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, globallashuv davrida Markaziy Osiyo davlatlarining birlashgan mintaqaviy subyekt sifatida namoyon bo‘lishi jahon siyosiy xaritasidagi muvozanatni saqlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Mintaqaning o‘tmishdagi sivilizatsiyaviy yutuqlarini tahlil qilish orqali, uning kelajakdagi integratsiya modellarini bashorat qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Azamat Ziyov. O‘zbekiston davlatchiligi tarixi. – Toshkent: Sharq, 2001.
3. Rajabov Q., Haydarov M. “Turkiston tarixi (1917-1924 yy.)”. – Toshkent: Universitet, 2002.
4. Ziyoyev H. “Turkistonda Rossiya tajovuzi va hukmronligiga qarshi kurash”. – Toshkent:
5. Sharq, 1998.
6. Shamsutdinov R. “O‘zbekistonda sovetlarining qatag‘on siyosati va uning oqibatlari”. –
7. Toshkent: Sharq, 2012.
8. Sultonov A. “Markaziy Osiyo: integratsiya va geosiyosat”. – Toshkent: Akademya, 2019.
9. Ziyoyev H. “Turkiston mustaqilligi uchun kurashlar tarixi”. – Toshkent: Sharq, 2001. – B. 240
10. 265.
11. O‘zbekistonning yangi tarixi. 3-jild. Mustaqillik davri. – Toshkent: Sharq, 2011.
12. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 5-jild. – Toshkent, 2003.

UNIVERSITY
OF BUSINESS
AND SCIENCE